

Bundel - DS Vooroverleg van 14 september 2023

B.03 Startdocument Integraal Programmeren Fryslân

06a. GS Startdocument Integraal Programmeren Fryslân

06c. Startdocument Integraal Programmeren Fryslân 240823

06b. Reactienota Startdocument incl. bijlage

06e. 02148185 - Brief FET

06d. 02148183 - Brief PS

Datum DS-gearkomste	2023-09-19
Punt fan 'e wurklist	0
Geheim	Nee
Tot	

1. ûnderwerp

Startdocument Integraal Programmeren Fryslân

2. Registraasje

Registraasjenûmer:

Ôfdieling of Opjefte/Opsteller/Til.: Klimaat en energie, , +316
 Portefûljehâlder: Knol

3. Advys

Advys jûn troch

Namme:

Ôfdieling/ opjefte:

Bedrijfskundig Adviseur

Juridisch Adviseur

4. Koarte gearfetting

Provincies krijen een regierol in het integraal programmeren van het energiesysteem; het ontwikkelen van het toekomstig energiesysteem. Het Startdocument integraal programmeren Fryslân (hierna: het Startdocument) beschrijft hoe deze taak binnen de Friese Energietafel wordt opgepakt.

5. Relaasje mei moasje / tasizzing

n.v.t.

6. DS beslute

1. het Startdocument Integraal Programmeren Fryslân vast te stellen;
2. de Reactienota Startdocument Integraal Programmeren Regionale Energie-infrastructuur vast te stellen;
3. de brief naar Provinciale Staten vast te stellen;
4. de brief naar de Friese Energietafel vast te stellen.

7. Finansjele aspekten (ekskl. btw)

Kosten	Mei inoar	2023	2024	2025	2026	2027	%
Bydrage provinsje	-						
Bydrage treden	-						
Mei inoar	-						

Namme budzjet provinsjale bydrage: Vul hier uw tekst in

Restant budzjet nei alle ferplichtings (dizze deryn begrepen): Vul hier uw tekst in

Jier	2023	2024	2025	2026	2027
Restant budzjet	-				

Begruttingswiziging fanneden: Klik hier als u tekst wilt invoeren.

As dat sa is:

Nee Yn ramt mandaat DS? Begruttingswiziging DS taheakke.

Nee Buten mandaat DS? Begruttingswiziging PS taheakke.

8. Finansjele en bestjoerlike oandachtspunten en risiko's

De volgende bestuurlijke aandachtspunten en risico's zijn van belang:

- A. Op landelijk niveau werken overheden, Netbeheer Nederland en TNO gezamenlijk aan een nationale aanpak van de energie-infrastructuur. Via het IPO, de VNG en de Unie van Waterschappen is bestuurlijk afgesproken dat de provincies een regierol krijgen in de aanpak op regionaal niveau. Aan deze rol worden handen en voeten gegeven in het proces van integraal programmeren.

Het integraal programmeren richt zich op het lange termijn: 2030-2050. De andere twee sporen op het gebied van de energie-infrastructuur van de Friese Energietafel richten zich op de korte(re) termijn (nadere toelichting).

- B. Het proces van integraal programmeren wordt opgepakt binnen het samenwerkingsverband van de Friese Energietafel (FET). Daarmee wordt geborgd dat alle Friese overheden, netbeheerders en de Friese Energie Alliantie (de FEA; een samenstelling van belangrijke Friese belangenorganisaties) worden betrokken bij het proces.
- C. Het is gebruikelijk dat Provinciale Staten kaders meegeven voor de uitvoering van een startnotitie van een provinciaal proces. Voor deze route is in dit traject niet gekozen. Vandaar dat de term 'Startdocument' wordt gebruikt.

De reden voor de keuze voor deze route hangt samen met het feit dat het integraal programmeren wordt uitgevoerd binnen de Friese Energietafel. Vanwege de evenwichtige rollenverdeling betekent het raadplegen van Provinciale Staten dat daarnaast elke Friese gemeenteraad en het dagelijks

bestuur van het Wetterskip de gelegenheid zou moeten krijgen om kaders mee te geven voor het proces. Gezien de urgentie van het onderwerp is niet gekozen voor deze complexe en langdurige route.

Provinciale Staten krijgen later in het proces wel een rol, namelijk in het vaststellen van de Provinciale Omgevingsvisie (POVI). De Energievisie, welke wordt opgeleverd aan de hand van het integraal programmeren, zal deel uitmaken van de POVI.

- D. Totstandkoming document: Het Startdocument is behandeld in het Bestuurlijk Overleg van de Friese Energietafel (BO FET). Hierna hebben de Friese overheden (de colleges van B&W en het dagelijks bestuur van het Wetterskip), netbeheerders en de FEA de mogelijkheid gehad om te reageren op het document. Dit heeft geleid tot de Reactienota, waarin te lezen is hoe de reacties zijn verwerkt in het Startdocument.
- E. Vervolg: De inhoud van de producten die aan de hand van het integraal programmeren worden opgeleverd wordt gezamenlijk bepaald. De producten van het Integraal Programmeren worden binnen het samenwerkingsverband van de FET opgesteld, waarbij de beslissingsbevoegdheid uiteindelijk bij uw college ligt; Gedeputeerde Staten stellen de producten vast. De Energievisie wordt een bouwsteen voor de herziening van de Provinciale Omgevingsvisie (POVI).
- F. Het integraal programmeren wordt gefinancierd vanuit de middelen van de FET.
- G. Relatie met het Bestuursakkoord: Het integraal programmeren – het goed afstemmen van de energievraag en -aanbod – relateert aan de betaalbaarheid van energie, de ontwikkeling van opwek en opslag, netcongestie, leveringszekerheid en de ontwikkeling van nieuwe energiedragers. Het is niet ondenkbaar dat er in de Energievisie lange termijn oplossingen worden geschetst die volgens het huidige Bestuursakkoord niet mogelijk zijn.
- H. De Energievisie en ontwikkelvarianten zullen met betrekking tot het NOVEX-traject inzicht scheppen in de ontwikkeling van het energiesysteem en het bijkomende ruimtebeslag. Ter illustratie: er wordt nu al de bouw van tien nieuwe onderstations voorzien, elk met een ruimtebeslag van 2-3 hectare.

9. Yn oerwaging nommen alternativen

Het alternatief is om het Startdocument niet vast te stellen. Dit alternatief is onwenselijk omdat Fryslân dan afwijkt van afspraken die tussen IPO, VNG Unie van Waterschappen, EZK en Netbeheer Nederland zijn gemaakt

Bovendien is het belangrijk dat er regie wordt gevoerd op de ontwikkeling van het energiesysteem, zodat de energievraag in de toekomst kan worden gefaciliteerd. Vanwege netcongestie is dat op dit moment niet overal in Fryslân het geval waardoor bijvoorbeeld bedrijven niet optimaal kunnen produceren.

10. Ferfolchprosedueres

Provinsjale Steaten:	Ja
Oare ferfolchproseduere:	

11. Kommúnikaasje / aksjes bedoeld foar de media

Parseberjocht:	Ja
Parsekontakt:	Nee
Oare aksje:	Brief PS & brief Friese Energietafel

12. Neiêre taljochting

Urgentie

Klimaatverandering is een toenemende dreiging voor het menselijk en – in bredere zin – ecologisch welzijn. Om de escalerende onbalans in het klimaat tegen te gaan maken we de belangrijke transitie van fossiele brandstoffen naar duurzame energiebronnen. Dit heeft gevolgen voor het energiesysteem. Enerzijds verduurzaamd de vraag van gas naar elektriciteit. Anderzijds wordt er duurzaam energie geproduceerd – zo ook met zonnepanelen en windmolens.

Op dit moment kent Fryslân veel netcongestie. Dit hangt onder andere samen met het 'dunne' elektriciteitsnet waar hier gebruik van wordt gemaakt. Congestie verhindert zowel de verduurzaming van de elektriciteitsvraag als de duurzame elektriciteitsproductie; de elektriciteitsinfrastructuur heeft niet genoeg capaciteit om de hoeveelheid gevraagde en geproduceerde elektriciteit te vervoeren. Concreet betekent netcongestie dat bedrijven niet kunnen uitbreiden of vestigen, nieuwe wijken niet kunnen worden aangesloten en het niet mogelijk is om laadinfrastructuur aan te leggen voor elektrische mobiliteit.

Om netcongestieproblematiek tegen te gaan en in de toekomst te voorkomen is het van belang om de elektriciteitsvraag (indien gewenst en mogelijk) te verminderen, de energievraag in tijd en ruimte goed af te stemmen op het energieaanbod en vice versa, het net te verzwaken en uit te breiden, en in de toekomst het energieaanbod uit te breiden met andere energievormen.

Integraal programmeren

De energievraag groeit, door bijvoorbeeld de bouw van woningen en nieuwe bedrijvigheid. Tegelijkertijd moet het energieaanbod verduurzamen. Het energiesysteem moet worden aangepast om deze ontwikkelingen te faciliteren. Hier moet op worden geanticipeerd; veranderingen in de energievraag moeten goed worden afgestemd op veranderingen in het energieaanbod en andersom.

Dit wordt gedaan aan de hand van het integraal programmeren van het energiesysteem. Integraal programmeren is een cyclisch proces dat ongeveer elke twee jaar wordt herhaald. In een notendop bestaat het proces uit (I) het verzamelen van de benodigde data, (II) het opstellen van een Energievisie en een afwegingskader voor energie-infrastructuren, (III) het ontwerpen van ontwikkelvarianten voor hoe de energie-infrastructuur uitgebreid en verzaamd kan worden, (IV) het afwegen en kiezen van één van de ontwikkelvarianten en (V) het borgen van de keuzes in beleid en de investeringsplannen van netbeheerders en de uitvoering. In het Startdocument staat het proces uitgebreid beschreven. In het Startdocument staat dit proces beschreven.

Aan de hand van het integraal programmeerproces worden belangrijke keuzes gemaakt. Zoals het prioriteren van de bouw en uitbreiding van 10 onderstations (waarmee nieuwe ontwikkelingen kunnen worden gefaciliteerd) en de Energievisie Fryslân.

Het proces van Integraal Programmeren leidt tot de volgende producten:

- Startdocument.
- Energievisie.
- Afwegingskader.
- Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (pMIEK).

Friese Energietafel (FET)

De FET is een samenwerkingsverband tussen alle Friese overheden, netbeheerders, en de Friese Energie Alliantie (vertegenwoordiging van een ruime selectie regionale belangenorganisaties).

PMIEK

Op 27 juni jl. is het eerste Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat 2023-2025 Fryslân vastgesteld. Deze bevat enkel majeure elektriciteitsprojecten van TenneT en Liander. In 2025 volgt de tweede pMIEK die gebaseerd zal zijn op de Energievisie die in 2024 voor behandeling wordt aangeboden aan uw college.

Korte termijn

Het integraal programmeren richt zich op de lange termijn: 2030-2050. De andere twee sporen op het gebied van de energie-infrastructuur van de FET richten zich op de korte(re) termijn. Het spoor 'innovatie' richt zich op technische oplossingen binnen het bestaande netwerk voor efficiënter gebruik hiervan, en het spoor 'versnellen' richt zich op de versnelling van de procedures voor de realisatie van aanpassingen aan/uitbreidingen van het netwerk.

Vervolgprocedure PS

De vervolgprocedure in PS doelt op een informerende brief en het vaststellen van de POVI later in het traject. De Energievisie, welke wordt opgeleverd aan de hand van het integraal programmeren, is een bouwsteen voor de POVI.

Startdocument Integraal Programmeren Fryslân

Inhoud

A1. Introductie	2
A2. De Friese aanpak	2
B. Integraal programmeren	3
B1. Wat wordt onder Integraal programmeren verstaan	3
B2. Het proces van integraal programmeren	4
B3. Kenmerken van het proces	7
B4. Bestuurlijke producten, het besluitvormingstraject en planning	8
C. Werkorganisatie	10
D. Schaalniveau	12
E. Monitoring	12
F. Communicatie en participatie	12
G. Kosten en dekking	13
H. Aanpak acute issues netcongestie	13
I. Bronnen	14

A1. Introductie

Het elektriciteitsnetwerk is op dit moment, in vrijwel geheel Nederland, een remmende factor voor zowel diverse maatschappelijke ontwikkelingen als de energietransitie. Ook in de provincie Fryslân ervaren we dit probleem. Veel partijen, zoals bedrijven, woningeigenaren en overheden, reduceren hun fossiel brandstofgebruik door te elektrificeren. Dit zorgt voor congestie op het elektriciteitsnet. Een bijkomend gevolg is dat overheidsplannen op het gebied van bijvoorbeeld woningbouw, bedrijventerreinen en duurzame opwek vastlopen. Andere stakeholders – zoals bedrijven – worden om deze reden evenzeer in hun plannen beperkt.

Om de energietransitie te faciliteren, moet het huidige elektriciteitsnetwerk worden versterkt en uitgebreid. Omdat we niet genoeg elektriciteit kunnen opwekken en transporteren om aan de gehele energievraag te voldoen, richten we ons ook op alternatieve energievormen, zoals aquathermie, groen gas en waterstof – elk met een eigen impact op de energie-infrastructuur. De vraag is hoe we de huidige en de toekomstige energie-infrastructuur zo kunnen inrichten dat deze de Friese maatschappij en de energietransitie optimaal faciliteert.

Op landelijk niveau werken overheden, Netbeheer Nederland en TNO gezamenlijk aan een nationale aanpak van de energie-infrastructuur. Via het IPO, de VNG en de Unie van Waterschappen is bestuurlijk afgesproken dat de regionale overheden een belangrijke rol krijgen in de uitwerking op regionaal niveau. De provincies starten met het periodiek afleveren van een programma voor het toekomstbestendig maken van de energie-infrastructuur van de regio. Zij zijn aangewezen om hiervoor een werkorganisatie in te richten. Het proces om te komen tot dit provinciaal programma energie-infrastructuur, waarin rekening wordt gehouden met alle belangen van verschillende sectoren en met de nationale en lokale energie-infrastructuur, wordt *integraal programmeren* genoemd.

Dit startdocument beschrijft hoe wij in Fryslân in samenwerking met partners het integraal programmeren gaan uitvoeren. Met de vaststelling van dit startdocument worden aan de deelnemende partijen de kaders meegegeven voor het in gang zetten van dit proces. De vaststelling van dit document vormt tevens het formele startmoment om aan de slag te gaan.

A2. De Friese aanpak

De energietransitie in Fryslân brengt nu al diverse vraagstukken met zich mee op het gebied van de energie-infrastructuur. Sinds de vaststelling van de Regionale Energie Strategie in 2021 is al gewerkt in een samenwerkingsverband RES Fryslân, een samenwerking tussen de Friese overheden en diverse organisaties. Als uitgangspunt voor de regionale schaal werden de grenzen van de Friese provincie gehanteerd. Sinds 2023 is de RES-organisatie onderdeel van de Friese Energietafel (FET).

Ook de Taskforce Energie-infrastructuur (TEF) is onderdeel van de Friese Energietafel en richt zich specifiek op samenwerking op het gebied van de energie-infrastructuur. De TEF heeft in de aanpak van de energie-infrastructuur vier sporen opgezet:

1. Agendering en bestuurlijke besluitvorming.
2. Voorspellen, integraal programmeren en databeheer.
3. Slimmer en optimaler gebruik van het net.
4. Versnellen realisatie netuitbreidingen.

Spoor 1. Waarborgt dat Friese bestuurders op de hoogte blijven van alle ontwikkelingen en in staat zijn keuzes te maken over dit onderwerp wanneer nodig. Spoor 2. Gaat over het plannen van toekomstige investeringen *op middellange en lange termijn* in het net. Het speelt daarmee een essentiële rol in het bepalen van de koers van de energietransitie in Fryslân. Het is het hoofdonderwerp van dit startdocument. In hoofdstuk B. wordt dit spoor verder toegelicht. Spoor 3. Verkent (innovatieve) oplossingen om het bestaande net *op korte termijn* efficiënter te gebruiken. Dit kan bijvoorbeeld door afspraken tussen gebruikers op een bedrijventerrein, het realiseren van opslag en het combineren van verschillende vormen van duurzame opwek. Met spoor 4. Beogen we zorgvuldige besluitvorming over het energienetwerk te versnellen, zodat investeringen van de netbeheerders in Fryslân (o.a. kabels en veel stations) snel kunnen worden gerealiseerd.

B. Integraal programmeren

B1. Wat wordt onder Integraal programmeren verstaan

Integraal programmeren is een breed opgezet proces om te komen tot een toekomstbestendige energie-infrastructuur (zie figuur 1.). Het doel van het proces is om voor de middellange en lange termijn (tot 2050) te komen tot keuzes in waar, wanneer en welke energievorm in Fryslân beschikbaar moet zijn, zodanig dat hiermee de maatschappelijke ontwikkelingen optimaal worden ondersteund, tegen de laagste maatschappelijke kosten. Met integraal programmeren nemen we ook andere maatschappelijke opgaven in ogenschouw, zoals klimaatadaptatie, de landbouwtransitie en de biodiversiteitsopgave.

Met maatschappelijke ontwikkelingen worden onder meer bedoeld: ontwikkelingen op gebied van woningbouw, bedrijvigheid, landbouw, mobiliteit, maar ook ontwikkelingen op het gebied van opwek van elektriciteit, op het gebied van duurzame warmte (bodemonergie, aquathermie, geothermie, en dergelijke), productie van groen gas en de energiehoofdinfrastructuur (waterstofbackbone, 380 kV). Enkele voorbeelden van keuzes zijn: bepalen van locaties van opwek elektriciteit, hoe we de balans tussen leveren en terug leveren van elektriciteit organiseren, bepalen waar groen gas wordt aangeboden en waar niet, waar waterstof beschikbaar komt en waar niet en hoe we samenhang tussen de verschillende energiehubbs in Fryslân organiseren. Het uiteindelijke resultaat van het interbestuurlijke en iteratieve proces van integraal programmeren is een gedeeld toekomstbeeld van de ontwikkeling van het energiesysteem.

‘Het doel van het proces is om voor de middellange en lange termijn (tot 2050) te komen tot keuzes over waar, wanneer en welke energievorm in Fryslân beschikbaar moet zijn, zodanig dat hiermee de maatschappelijke ontwikkelingen optimaal worden ondersteund tegen de laagste maatschappelijke kosten.’

Figuur 1. Toelichting integraal programmeren vanuit landelijke handreiking. Invloeden op de vormgeving van het energiesysteem in Fryslân.

B2. Het proces van integraal programmeren

Het proces Integraal programmeren volgt een cyclus bestaande uit vijf stappen. Deze stappen komen overeen met de nationale handreiking voor het proces welke is opgesteld door de werkgroep Integraal Programmeren (figuur 2). De werkgroep bestaat uit een samenwerking van IPO, VNG, Unie van Waterschappen, Netbeheer Nederland, NP RES, TNO en van de ministeries Economische Zaken en Klimaat, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De eerste cyclus wijkt af van het stappenplan: aan de start van de eerste cyclus wordt ook gewerkt aan een zogenaamde pre-PMIEK.

De vijf stappen in de programmeercyclus

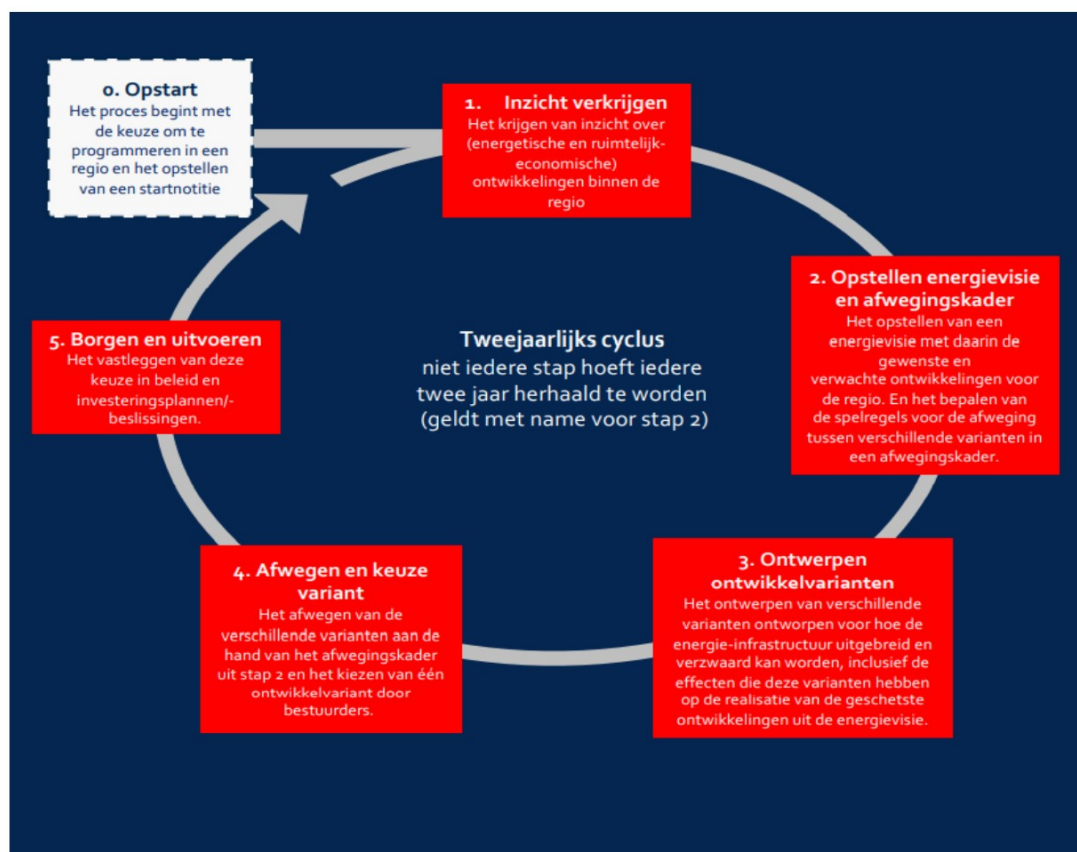
Stap 0 Opstart

In de opstartfase werken we toe naar overeenstemming over het doel, de scope, de te doorlopen aanpak van het proces van integraal programmeren, de op te leveren producten en het bijbehorend consultatie- en besluitvormingsproces. Deze elementen worden opgenomen in het Startdocument. Met vaststelling van dit Startdocument is deze fase afgerond.

Stap 1 Verkrijgen inzicht

Tijdens deze stap verzamelen we data over alle maatschappelijke ontwikkelingen die een impact hebben op de energie-infrastructuur en brengen deze met elkaar in verband. De Systeemstudie Fryslân (2021) en de verdiepende regio-analyses door gemeenten leveren daarvoor al waardevolle informatie en inzichten. We

onderzoeken waar ontwikkelingen samenvallen en waar de energiebehoefte en energielevering van verschillende ontwikkelingen op elkaar kunnen worden afgestemd. Hiervoor organiseren we een integrale samenwerking tussen verschillende vakdisciplines binnen overheidsorganisaties. De verzamelde informatie vormt de basis van de programmering van de projecten ter verbetering van de energie-infrastructuur. In deze stap trekken we samen op met het proces van de NOVEX¹ en het opstellen van de provinciale Omgevingsvisie.

Figuur 2. Het integraal programmeren is een cyclisch proces. Elke twee jaar wordt dit proces opnieuw uitgevoerd. Hierdoor krijgen nieuwe ontwikkelingen en nieuwe inzichten steeds weer een plek in de op te leveren producten. En kan de programmering steeds weer worden geactualiseerd en aangescherpt. De eerste versies zullen nog globaal van aard zijn, maar deze worden in dit groeimodel steeds concreter.

Stap 2 Opstellen Energievisie

Richtinggevende principes

Op basis van de bevindingen in stap 1 stellen we een Energievisie op. Deze bevat richtinggevende principes en beleidsdoelstellingen voor de gewenste ontwikkelingen in het energiesysteem van 2050. Er wordt beschreven welke koers voor de energievoorziening wenselijk en haalbaar is en welke energie-infrastructuur daarvoor nodig is. Hiervoor worden meerdere scenario's ontworpen. Het geeft bouwstenen voor bestuurlijke keuzes en beleid over de ontwikkeling van de het energiesysteem van de toekomst, prioritaire projecten en flankerend beleid².

¹ NOVEX staat voor de Nationale Omgevingsvisie Extra. In het programma NOVEX werken alle overheden samen aan een plan voor de inrichting van Nederland. De Provincie Fryslân bereidt, met diverse partners, de inbreng voor de NOVEX voor. In oktober 2023 komt de Provincie met een ruimtelijk voorstel. Ook de ruimtevraag voor de energie-infrastructuur wordt daarin meegenomen.

² Tekst is afkomstig uit Pilot integraal programmeren Concept-Energievisie Noord-Holland Noord, 14-09-2022.

Enige jaren na vaststelling kan de Energievisie, als de omstandigheden daar aanleiding toe geven, weer worden vernieuwd. Dat betekent dat de Energievisie geleidelijk aan, richting 2050, aan de hand van voortschrijdend inzicht, steeds concreter wordt.

Afwegingskader

De Energievisie bevat een bijpassend afwegingskader voor de beoordeling van ontwikkelvarianten (stap 3) en prioritering van projecten in de uitvoering (stap 4). Het afwegingskader bevat criteria voor de uitvoering van de Energievisie en omschrijft hoe deze criteria dienen te worden afgewogen. Deze criteria functioneren enerzijds als de randvoorwaarden voor de ontwikkelvarianten van de energie-infrastructuur en anderzijds als de maatstaven aan de hand waarvan deze varianten worden beoordeeld. Een voorbeeld³ van een criterium is: 'Slimme oplossingen eerst'. Hierbij wordt, alvorens over te gaan tot een netuitbreiding, eerst gecheckt of de mogelijkheden voor het toepassen van slimme oplossingen voldoende zijn benut. Een ander voorbeeld is meer van maatschappelijk-economische aard, criterium: 'een netuitbreidingsproject dat acute knelpunten oplost met betrekking tot vitale functies als een ziekenhuis heeft de voorrang'.

Met betrekking tot de NULelie projecten heeft de Provincie Fryslân in 2021 al een afwegingskader vastgesteld. Fryslân liep op dit punt voorop. Het kader is door Liander toegepast om de NULelie projecten in het investeringsprogramma te prioriteren. In het proces integraal programmeren toetsen we in hoeverre dit afwegingskader ook geschikt is voor andere toekomstige investeringen en, zo nodig, hoe het kader moet worden aangevuld.

Stap 3 Ontwerpen ontwikkelvarianten

De volgende stap in het proces is het ontwerpen van ontwikkelvarianten. De Energievisie en het afwegingskader vormen hierbij de leidraad. In Fryslân hebben we speciale aandacht voor lokale initiatieven, aquathermie, groen gas en de waterstofbackbone door Fryslân.

Stap 4 PMIEK Afwegen en kiezen varianten

Op basis van het gekozen scenario stellen we een Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (PMIEK) op, waarin de uitvoering van projecten ter uitbreiding van de energie-infrastructuur wordt geprioriteerd. Eerst wegen we de ontwikkelvarianten tegen elkaar af en maken we de keuze voor één of meerdere varianten. Als eindresultaat geeft het PMIEK een overzicht van energie-infrastructuurprojecten van regionaal belang die het meest bijdragen aan het realiseren van de regionale Energievisie.

Het PMIEK gaat om verschillende typen projecten welke voldoen aan een bepaalde schaal. Deze kunnen afkomstig zijn uit lokale en provinciale plannen.

Dit is ook het moment in het programmeringsproces waarin er afspraken worden gemaakt over de doorwerking van het PMIEK in het (omgevings)beleid van decentrale overheden en het investeringsprogramma van netbeheerders.

Elke twee jaar wordt dit programma geactualiseerd. Op het PMIEK baseren de netbeheerders hun investeringen.

Stap 5 Borgen in omgevingsbeleid

De laatste stap is het borgen en doorvoeren van de keuzes die eerder in het programmeringsproces zijn gemaakt. Dit betekent een herijking van het ruimtelijk beleid, de sectorale plannen en ook het investeringsprogramma van netbeheerders, die kan leiden tot wijzigingen van het beleid en plannen. Hiervoor wordt het Programma Energie-Infrastructuur (PEI) uitgewerkt. Dit is het programma voor de borging van de keuzes uit het programmeringsproces in het omgevingsbeleid van decentrale overheden en voor het

³ Voorbeelden zijn afkomstig uit Pilot integraal programmeren Concept-Energievisie, Noord-Holland Noord, 14-09-2022.

stroomlijnen van de ruimtelijke inpassing van de energie-infrastructuur. In het programma wordt rekening gehouden met de NOVI⁴-principes.

De pre-PMIEK in de eerste cyclus

Vooraf aan stap 2 t/m 5 stellen we voor de zomer van 2023 alvast een pre-PMIEK op. Dit is onderdeel van de afspraken die gemaakt zijn tussen IPO, VNG, UvW en de ministeries EZK en BZK. Het pre-PMIEK bevat in elk geval de volgende onderdelen:

- Beschrijving uitgevoerde activiteiten en totstandkomingsproces
- Schets van provinciaal energiesysteem en bijbehorende knelpunten
- Globale projectenlijst van eerste PMIEK-projecten
- Beschrijving vervolgstappen richting tweede ronde PMIEK

De 'minimum variant' van het pre-PMIEK kan in provincies die al verder zijn worden aangevuld met onderdelen als een gedetailleerde projectenlijst en een energievisie.

Het opstellen van het pre-PMIEK heeft verschillende redenen:

1. Het Nationale MIEK vraagt de provincies om input te leveren voor het nationale Meerjarenprogramma Energie en Klimaat (het MIEK). Verzocht wordt dit in het voorjaar van 2023 aan te leveren.
2. Het pre-MIEK dient als bouwsteen voor de investeringsplannen van netbeheerders.

De situatie in Fryslân is in positieve zin afwijkend omdat er in Fryslân in het kader van NULelie, al een afwegingskader is vastgesteld. In het NULelie programma hebben de Friese overheden een prioritering gegeven voor de uitvoering van 22 netverzwarringsprojecten van netbeheerder Liander.

B3. Kenmerken van het proces

Samenwerking

Het programmeringsproces wordt ingericht als samenwerkingsproces binnen de organisatie van de Friese Energietafel (FET). De deelnemers van de tafel, zoals de provincie, gemeenten, het Wetterskip, netbeheerders en de Friese Energie Alliantie werken al enige jaren samen op het gebied van de energietransitie.

Door gebruik te maken van deze bestaande organisatiestructuur kan het hieronder beschreven consultatie- en besluitvormingsproces van en door partijen helder en samenhangend worden georganiseerd.

Daarnaast onderzoeken we hoe we een bredere groep van betrokkenen kunnen informeren en raadplegen.

Hiervoor stellen we een participatie- en communicatieplan op, zie verder Hoofdstuk H.

Met deze intensieve samenwerking en goede communicatie beogen we een breed draagvlak te creëren voor de toekomstige keuzes op het gebied van energie. Door samen te werken kunnen we de verschillende belangen goed in kaart brengen en daarmee tot zo veel mogelijk integrale oplossingsrichtingen komen. Bovendien kunnen we door goed gebruik te maken van elkaars kennis, expertise, ook vanuit het gezichtspunt van andere opgaven, tot een hoge kwaliteit van oplossingen komen. Organisaties als het Wetterskip hebben ook ambities en kunnen mogelijk assets ter beschikking stellen.

⁴ Nationale Omgevingsvisie

Flexibiliteit

Het proces wordt flexibel ingericht. Hoewel we de toekomstige ontwikkelingen wel proberen in te schatten, kunnen we deze inschatting niet als gegarandeerde uitkomst aannemen. In elke sector of op elke schaal (nationaal, regionaal, lokaal) kunnen zich, plotseling of geleidelijk, nieuwe ontwikkelingen voordoen. Een voorbeeld is de oorlog tussen Rusland en Oekraïne, die onze energievoorziening aardig op de kop gezet heeft. Om veerkrachtig te kunnen inspringen op nieuwe ontwikkelingen en om ruimte te creëren voor nieuwe inzichten vindt programmering plaats aan de hand van een cyclisch proces (zie figuur 2): elke twee jaar worden de programmeringsstappen opnieuw doorlopen en is er mogelijkheid tot aanpassing van de gemaakte keuzes. Zo kunnen alle betrokkenen hun inbreng steeds weer aanscherpen en blijft het draagvlak voor de ingezette koersbestendig.

In lijn met landelijk programma en investeringsplannen netbeheerders

Het integraal programmeren in Fryslân houdt rekening met de landelijke ritmiek van de programmering van de energie-infrastructuur. Het is zo gepland dat de op te stellen producten input vormen voor het volgende landelijke Meerjarenplan Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK). Het landelijk programma MIEK geeft richting aan de investeringsplannen van het hoogspanningsnet van TenneT en de waterstofbackbone.

Ook de regionale netbeheerders nemen het PMIEK als uitgangspunt voor investeringsplannen. De huidige investeringen, gebaseerd op het in 2022 uitgebrachte investeringsplan, zijn pas het begin van de noodzakelijke investeringen in de energie-infrastructuur. Elke twee jaar ontwikkelen de netbeheerders een nieuw investeringsplan dat gebaseerd is op de uitkomsten van het integraal programmeren. Dit is een doorlopende cyclus.

In de ruimtelijke NOVEX-puzzel wordt rekening gehouden met de toekomstige ruimteclaim van het energienetwerk (voor de opwek, productie, opslag en transport van energie), welke vorm krijgt in de Energievisie en het PMIEK.

Aandacht voor de speciale positie van de Waddeneilanden

De Waddeneilanden hebben een speciale positie gezien de ligging en beperkte ruimte. Op 23 februari 2023 onderschreven de provincie Fryslân, gemeente Vlieland, gemeente Terschelling, gemeente Ameland, gemeente Schiermonnikoog en Alliander daarom de intentieverklaring over de energietransitie van de Friese Wadden. Hierin spraken zij de intentie uit om:

- gezamenlijk te onderzoeken welke alternatieven voor het energiesysteem van de eilanden mogelijk en acceptabel zijn, met oog voor de maatschappelijke kosten en baten, en de gevolgen voor natuur en landschap. Dit kunnen ook alternatieven zijn die niet (geheel) binnen de kaders en voorwaarden van het huidige energiesysteem passen;
- zich gezamenlijk in te spannen om deze alternatieve oplossingen mogelijk te maken, onder andere via gezamenlijke projecten, experimenten en zo nodig bestuurlijk overleg en lobby;
- voor deze activiteiten capaciteit uit de organisaties van Partijen in te zetten zonder verrekening van kosten.

De speciale positie van de Waddeneilanden is een aandachtspunt en kan vragen om experimenteerruimte. In het verlengde hiervan heeft de gemeente Ameland het eiland aangeboden als pilotgebied zoals beschreven in de RES 1.0.

B4. Bestuurlijke producten, het besluitvormingstraject en planning

Bestuurlijke producten en besluitvorming omtrent het integraal programmeren

De besluitvorming vindt plaats over het Startdocument, de Energievisie, het PMIEK en over de producten die het PMIEK borgen, zoals omgevingsinstrumenten van overheden en investeringsplannen van netbeheerders. Alle producten worden voorafgaand aan de besluitvorming breed uitgezet ter consultatie bij de deelnemers van de Friese Energietafel, inclusief de FEA en netbeheerders. Er wordt breed gebruik gemaakt van bestaande expertise en de mogelijkheden van de diverse stakeholders om bij te dragen.

Per bestuurlijk product geschiedt de besluitvorming als volgt:

0. **Startdocument**

Consultatieronde (in volgorde van tijd): vertegenwoordigers van de Friese Energietafel, Opdrachtgeversoverleg, Regiegroep, Bestuurlijk Overleg FET (30 maart 2023), colleges BenW en DB Wetterskip en bestuur van de FEA-leden.

Vaststelling: GS (mei 2023) met medeneming van reactie leden van de BO FET

Ter informatie zending aan PS en colleges B en W met het advies deze door te zetten naar de raden en aan de deelnemers van de Friese Energietafel

1. **Energievisie 2030-2050 en afwegingskader**

Vaststelling door GS in 2024

Consultatieronde: dit interactieve proces waarin alle stakeholders zijn betrokken, wordt nog afgestemd met het proces van de NOVEX en de Omgevingsvisie.

2. **Kiezen ontwikkelvarianten en vaststelling PMIEK**

Vaststelling door GS in 2025

3. **Borging in Omgevingsvisies en -plannen en investeringsplannen netbeheerders in 2025**

Na 2025 wordt volgens deze procedure het opstellen (of aanpassen) van de producten elke twee jaar herhaald. Uitzondering vormt de Energievisie en het afwegingskader. Deze worden voor een langere termijn (nader te bepalen) vastgesteld.

Consultatie

Voor het opstellen van de Energievisie en het PMIEK wordt een breed consultatieproces opgezet (zie hoofdstuk F Communicatie en participatie). Omdat keuzes over de energie-infrastructuur ingrijpende consequenties voor deelnemende partijen kunnen hebben, komt de voorbereiding van de besluitvorming door GS en PS in ieder geval tot stand met de gemeenten en het Wetterskip Fryslân en de Friese Energie Alliantie (FEA). Bovendien vereist de programmering goede samenwerking met de regionale en landelijke netbeheerders.

Gedeputeerde Staten (GS) stellen het startdocument, de Energievisie en het PMIEK vast. De hoofdlijnen van de Energievisie worden onderdeel van de Provinciale Omgevingsvisie die door Provinciale Staten wordt

vastgesteld. Ook gemeenten kunnen de Energievisie laten doorwerken in hun omgevingsinstrumenten. Door de Friese Energietafel wordt de besluitvorming voorbereid. Het Bestuurlijk Overleg FET Fryslân heeft in gehele proces van integraal programmeren een adviserende rol. Bij het opstellen van het participatie- en communicatieplan worden de belanghebbenden en betrokkenen in kaart gebracht. Voor de inrichting van het

Redenen om de finale besluitvorming van het startdocument, Energievisie en PMIEK bij de provincie Fryslân te beleggen zijn:

- 1. Besluitvorming over de regionale energie-infrastructuur gaat over het afwegen van publieke belangen. Dit kan soms voor lastige besluiten zorgen en hierin is democratische legitimatie belangrijk. De RES-regio (in 2023 de Friese Energietafel) is een samenwerkingsverband tussen overheden en verschillende belanghebbenden, maar is geen democratisch gelegitimeerde organisatie.*
- 2. De aanpak van de regionale energie-infrastructuur vraagt een belangenafweging over de verschillende sectorale sporen heen. De provincie is goed geëquipeerd om dergelijke brede, integrale afwegingen te maken.*
- 3. De regionale energie-infrastructuur is vrijwel altijd gemeente- en regio-overschrijdend. Het provinciale schaalniveau sluit beter aan op de schaal van de regionale energie-infrastructuur dan het gemeentelijke of (sub)regionale schaalniveau.*

consultatieproces vindt afstemming plaats met het proces voor de NOVEX en de provinciale Omgevingsvisie.

Een bestuurlijk ambassadeur wordt benoemd die:

- Bij partijen het belang van de energietransitie onderstreept en deze voor het onderwerp motiveert;
- Partijen verbindt om tot gezamenlijke oplossingen te komen;
- Bemiddelt bij verschil van inzicht.

Escalatie

Wanneer er ingewikkeldheden ontstaan tussen de Provincie Fryslân en gemeenten, tussen verschillende provincies of tussen Rijk en Provincies kan escalatie nodig zijn. Mocht dit zich voordoen, zullen de partijen hierover altijd in onderling overleg gaan. Met een goede samenwerking kan men veel bereiken en kan escalatie voorkomen worden; dat heeft de RES Fryslân afgelopen jaren al laten zien. Echter, het BO FET heeft op dit moment geen besluitvormend gezag. De Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân zullen daarom de uiteindelijke besluitvorming doen. Uitgangspunt is wel dat er gestreefd wordt naar een gezamenlijk overeenstemming over de besluitpunten tussen gemeenten, Wetterskip, provincie en netbeheerder(s). Wanneer dit uiteindelijk niet mogelijk blijkt, bijvoorbeeld vanwege onverenigbare belangenverschillen, kan escalatie nodig zijn via het Huis van Thorbecke.

Planning

De globale planning van de eerste cyclus van het integraal programmeren is in onderstaande tabel (figuur 3.) uiteengezet. Conform de bestuurlijke afspraken wordt gewerkt aan de oplevering van een pre-PMIEK voor de zomer 2023. Verder wordt in 2023 gewerkt aan inzicht verkrijgen en voorbereiding van de Energievisie, die in 2024 wordt vastgesteld. Het PMIEK volgt eind 2024. Hiermee sluiten we aan bij de werkwijze van de NOVEX en de ritmiek van het Nationaal PMIEK en de 2-jarige investeringsplannen van de netbeheerders.

Tijdsbalk

Maand/Jaar	Maart 2023	Mei 2023	Juni 2023	Juli 2023	2024	2025
Fasen						
Fase 0 Startdocument	BOFET	GS				
Fase 1 Inzicht verkrijgen	Geen bestuurlijke besluitvorming					
Pre-PMIEK		Ambtelijk Concept	BOFET	GS		
Fase 2 Energievisie					GS	
Fase 3 Ontwikkelvarianten					GS	
Fase 4 PMIEK						GS
Fase 5 Borgen in omgevingsinstrumenten/ investeringsplannen						PS Colleges/Gemeenteraden Netbeheerders

Figuur 3. Planning bestuurlijke besluitvorming Integraal programmeren

C. Werkorganisatie

De Friese Energietafel (FET)

De FET ontfermt zich over vier samenhangende onderwerpen: opwek duurzame elektriciteit, warmtetransitie & energiebesparing, mienships-energie en energie-infrastructuur (zie figuur 4.). Het is goed om de bijzondere rol van het onderwerp Integraal Programmeren binnen de FET te benadrukken. Zoals genoemd betekent integraal programmeren koersbepaling voor de energietransitie; het is het proces waarin alle ontwikkelingen omtrent de energie-infrastructuur bij elkaar komen en op elkaar worden afgestemd. In andere woorden, het houdt direct verband met de andere onderdelen van de FET, met name met de onderdelen opwek en de warmtetransitie.

Figuur 4. Overzicht van de (sub-)onderdelen van de Friese Energietafel

Figuur 5. Organisatiestructuur Taskforce Energie-infrastructuur (TEF). De TEF maakt onderdeel uit van de Friese Energietafel. Deze tabel is een momentopname; voortschrijdend inzicht kan leiden tot nieuwe producten die om bestuurlijke besluitvorming vragen.

Coördinatie door de Taskforce Energie-Infrastructuur

De coördinatie van de aanpak van het onderwerp Energie-infrastructuur wordt uitgevoerd door de Taskforce Energienetwerk Fryslân (TEF). De drie sporen voor de energie-infrastructuur van de FET (zie figuur 5.) worden uitgevoerd door de drie werkgroepen van de TEF. De TEF kent een kleine kerngroep, brede beraadgroep en drie werkgroepen. Spoor 1 van de Friese aanpak van de energie-infrastructuur wordt uitgevoerd door de kern- en brede beraadgroep. De andere drie sporen worden elk opgepakt door één van de drie werkgroepen van de TEF: de werkgroep Integraal Programmeren (spoor 2), de werkgroep Innovatie (spoor 3) en de werkgroep Versnellen (spoor 4).

Taskforce Energienetwerk Fryslân (TEF)			
Kleine kerngroep & brede beraadgroep			
Doel:	Spoor 1: Agendering & bestuurlijke besluitvorming		
Hoe:	- Organiseert bestuurlijk commitment. - Informeert en adviseert BO FET, GS en PS.		
Producten:	• Bestuurlijke afstemming • Bestuurlijke besluitvorming		
	Werkgroep Integraal Programmeren	Werkgroep Innovatie	Werkgroep Versnellen
Doel:	Spoor 2: Voorspellen, programmeren en databeheer.	Spoor 3: Slimmer en optimaler gebruik van het net.	Spoor 4: Versnellen realisatie netuitbreidingen.
Hoe:	- Inzicht creëren door ontwikkelingen in kaart te brengen. - Analyseren data. - Programmeren.	- Kennisdeling over innovatieprojecten binnen en buiten Fryslân. - Verbreden kennis.	- Goede ruimtelijke inpassing - Vlotte vergunningverlening
Producten:	• PMIEK • Energievisie • Applicatie/ Dataplatform	• Kennissessies • Excursies • Artikelen • Contacten	• RO-handreiking onderstations

werkgroep Innovatie

De werkgroep Innovatie levert een platform, kennissessies, deelt artikelen en organiseert excursies, zodat kennis gedeeld kan worden op het gebied van innovaties. Met name innovaties die leiden tot een efficiënter gebruik van het energienetwerk hebben de aandacht.

De werkgroep Versnellen netuitbreidingen

De

De werkgroep Versnellen levert een RO-handreiking voor goed onderbouwde locatiekeuzes en landschappelijke inpassing van reeds geplande onderstations (MSR en DR) middels een snel en overzichtelijk proces dat door alle individuele gemeenten gehanteerd kan worden.

De werkgroep Integraal programmeren

De werkgroep integraal programmeren zet het proces van integraal programmeren in gang, zorgt voor de benodigde data en geeft deze in samenhang weer en levert de producten: Startdocument, Energievisie en afwegingskader en PMIEK op. Als extra levert de werkgroep een pre-PMIEK op vooraf aan de Energievisie.

D. Schaalniveau

De werkorganisatie en de op te leveren producten beslaan de schaal van de provincie Fryslân. Daarmee hanteren we dezelfde schaal als de RES-regio in Friesland, waarvan de samenwerking is belegd via de Friese Energietafel.

E. Monitoring

Via de Friese Energietafel wordt de uitvoering het integraal programmeren gemonitord en bijgestuurd. De voortgang wordt jaarlijks aan de ambtelijk opdrachtgeversgroep gerapporteerd. Indien de planning niet wordt gehaald, wordt beschreven welke oorzaken daaraan ten grondslag liggen. Besproken wordt dan welke acties nodig zijn om het gelopen proces te verbeteren voor de volgende cyclus. Ook wordt het draagvlak voor het PMIEK, de Energievisie en de uitvoering ervan getoetst bij de verschillende betrokken organisaties. Eventuele punten ter verbetering worden opgehaald en aan de beslissers voorgelegd.

F. Communicatie en participatie

Het proces van integraal programmeren vraagt om participatie van belanghebbenden en zorgvuldige communicatie met betrokkenen. De verandering van onze energievoorziening grijpt in op onze huidige economie en wijze van leven. Het is van groot belang dat alle belanghebbenden goed betrokken zijn en kunnen meedenken en -doen.

Communicatie en participatie zal plaatsvinden op alle niveaus, van beleidsniveau tot uitvoeringsniveau. Op beleidsniveau organiseren we samenwerking tussen de betrokken partijen (stakeholders) binnen de Friese Energietafel om te komen tot richtinggevende besluiten. Stakeholders zijn onder meer alle leden van de Friese Energietafel zoals alle gemeenten, het Wetterskip, het bedrijfsleven (onder meer: MKB, industrie en landbouw), de regionale en landelijke netbeheerders, de Coöperatie Openbare Verlichting Energie Fryslân (OVEF), belangenorganisaties natuur, landschap en cultuurhistorie en energiecoöperaties.

In de uitvoeringsfase worden inwoners betrokken die in de omgeving van nieuwe projecten wonen en werken. Als voorbeeld op uitvoeringsniveau: een direct gevolg van deze energietransitie is dat het elektriciteitsnetwerk moet worden versterkt. De plaatsing van uitbreiding en nieuwe stations en nieuwe (hoog)spanningsmasten hebben invloed op het landschapsbeeld en daarmee de leefomgeving van inwoners. De aanleg van kabels kunnen huidige bedrijfsvoeringen, bijvoorbeeld van agrariërs, verstoren. Bestuurlijke besluitvorming grijpen we aan om bekendheid te geven aan het onderwerp en het belang ervan te onderstrepen. De communicatiestrategie wordt gekoppeld aan de totstandkoming, oplevering en vaststelling van producten. Om deze betrokkenheid en medezeggenschap goed te organiseren en de communicatie over het integraal programmeren in goede banen te leiden, stellen we een participatie- en communicatieplan op.

G. Kosten en dekking

De bemensing, benodigde financiële middelen en dekking lopen via de Frieze Energietafel. De te verwachten kosten van het proces en dekking om te komen tot een energievisie moet nader uitgewerkt worden voor medio 2023.

H. Aanpak acute issues netcongestie

Omdat het integraal programmeren is gericht op de middellange en lange termijn (van 2030-2050) maakt de aanpak van acute issues als netcongestie geen onderdeel uit van het integraal programmeren.

Uiteraard vraagt het onderwerp wel de hoogste aandacht, het is een groot en actueel probleem. Op dit punt wordt, indien er zich problemen voordoen, overleg opgestart met betrokkenen om te onderzoeken hoe het probleem kan worden getackeld. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de bestaande overlegstructuren.

Dit is via twee lijnen belegd:

- a. structurele aanpak
- b. projectaanpak

Ad a. De structurele aanpak is geborgd via de Taskforce Energie-infrastructuur Fryslân als onderdeel van de Frieze Energietafel. De werkgroepen versnellen en innovatie ontwikkelen hier voorstellen voor.

Ad b. De projectaanpak werkt op basis van lokale oplossingen op lokale schaal. De samenwerking daarin is divers. Voorbeelden van deze aanpak zijn:

- Zwette Leeuwarden
- aanpak Bolsward
- aanpak Heerenveen
- aanpak Hallum

Ook de (recent) aangekondigde congestie op de onderstations van Sneek, Drachten, Leeuwarden en Dokkum worden via een projectaanpak met Liander opgepakt.

I. Bronnen

Voor het opstellen van dit document is gebruik gemaakt van de volgende documenten. Sommige teksten zijn daarvan één op één overgenomen.

- [Handreiking startnotitie programmeren regionale energie infrastructuur \(rvo.nl\)](#)
- Handreiking uitwerking PMIEK
- Pilot integraal programmeren Concept-Energievisie Noord-Holland Noord 14-09-2022
- [Programma NOVEX | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)
- [Systeemstudie Fryslân](#)
- Regio-analyses van gemeenten
- [De Friese Energiewaai](#)
- Afwegingskader NULelie
- [Energieprogramma.pdf \(fryslan.frl\)](#)

Reactienota | Concept-Startdocument integraal programmeren regionale energie infrastructuur

Inhoud

1. Inleiding.....	1
2. Reactieoverzicht.....	1
3. Bijlagen: de toegestuurde brieven.	5

1. Inleiding

BO FET heeft 30 maart 2023 besloten dat alle deelnemers van de Friese Energietafel (FET) de gelegenheid krijgen om te reageren op het concept-Startdocument integraal programmeren regionale energie-infrastructuur. Reacties zijn verstuurd naar Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân en als bijlage in dit document opgenomen.

In totaal zijn er 11 reacties ontvangen: van 10 gemeenten en van de Friese Energie Alliantie (FEA). In het reactieoverzicht hieronder zijn de belangrijkste punten uit elke reactie gepresenteerd. Hierbij wordt vermeld of en hoe zij doorwerken in het concept-Startdocument.

2. Reactieoverzicht

Nr.	Inhoud reactie	Doorwerking startdocument
1.	Gemeente Ameland	
1.1	Gemeente Ameland heeft waardering voor structurele opzet en gezamenlijk optrekken.	Geen.
1.2	Gemeente Ameland noemt als aandachtspunt de Intentieverklaring van febr. 2023 tussen de Waddeneilanden, Provincie Fryslân en Liander voor een langdurige samenwerking voor het bereiken van een toekomstbestendig energienet.	Opgenomen in het Startdocument, op bladzijde 8 onder het kopje 'Aandacht voor de speciale positie van de Waddeneilanden'.
1.3	Gemeente Ameland wil koploper zijn: al in 2035 landelijke doelen uit het Klimaatakkoord bereikt.	Geen.
1.4	Gemeente Ameland biedt het eiland aan als pilot gebied om elkaar in de aanpak te versterken.	Opgenomen in het Startdocument, op bladzijde 8 onder het kopje 'Aandacht voor de speciale positie van de Waddeneilanden'.
2.	Gemeente Dantumadiel	
2.1	Gemeente Dantumadiel stemt in met het startdocument.	Geen.
2.2	Gemeente Dantumadiel noemt als aandachtspunt dat het college en raadsleden goed moeten worden geïnformeerd over de ontwikkelingen en voortgang Energievisie en PMIEK, omdat dat de energietransitie en het (complexe) elektriciteitsnet veel beleidsthema's binnen gemeenten raken.	Het belang om colleges en raadsleden goed te informeren en mee te nemen in het proces wordt onderschreven. De wijze waarop dit wordt gedaan wordt nader

Nr.	Inhoud reactie	Doorwerking startdocument
		uitgewerkt in samenwerking met de FET.
2.3	Gemeente Dantumadiel verzoekt om het plan van aanpak over hoe college en raadsleden worden meegenomen ter besluitvorming voor te leggen.	Het plan van aanpak voor het betrekken van colleges en raadsleden wordt in FET-verband opgesteld. De colleges worden hierover geïnformeerd met het verzoek ook de raad te informeren.
2.4	Gemeente Dantumadiel vindt het van belang om richting inwoners en bedrijven de eigen verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om het elektriciteitsnetwerk.	Geen.
3.	Gemeente Heerenveen	
3.1	Gemeente Heerenveen stemt in met het Startdocument.	Geen.
3.2	Gemeente Heerenveen noemt het essentieel dat het college en de gemeenteraad worden geïnformeerd en betrokken bij de verdere ontwikkeling van de Energievisie en de PMIEK, omdat de energietransitie en het elektriciteitsnet impact hebben op diverse (andere) beleidsthema's.	Het belang om colleges en raadsladen goed te informeren en mee te nemen in het proces wordt onderschreven. De wijze waarop dit wordt gedaan wordt nader uitgewerkt in samenwerking met de FET.
3.3	Door gezamenlijk te werken aan een duurzame en toekomstbestendige energie-infrastructuur wil de gemeente een belangrijke bijdrage leveren aan het behalen van klimaatdoelstellingen en het waarborgen van een leefbare omgeving voor inwoners.	Geen.
4.	Gemeente Noardeast-Fryslân	
4.1	Gemeente Noardeast-Fryslân stemt in met het Startdocument.	Geen.
4.2	Gemeente Noardeast-Fryslân noemt als aandachtspunt dat het college en raadsleden goed moeten worden geïnformeerd over de ontwikkelingen en voortgang Energievisie en PMIEK.	Het belang om colleges en raadsladen goed te informeren en mee te nemen in het proces wordt onderschreven. De wijze waarop dit wordt gedaan wordt nader uitgewerkt in samenwerking met de FET.
4.3	Gemeente Noardeast-Fryslân verzoekt om het plan van aanpak over hoe college en raadsleden worden meegenomen ter besluitvorming voor te leggen.	Het plan van aanpak voor het betrekken van colleges en raadsleden wordt in FET-verband opgesteld. De colleges worden hierover geïnformeerd met het verzoek ook de raad te informeren.
4.4	Gemeente Noardeast-Fryslân vindt het van belang om richting inwoners en bedrijven de eigen verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om het elektriciteitsnetwerk.	Geen.

Nr.	Inhoud reactie	Doorwerking startdocument
5.	Gemeente Opsterland, afgestemd in de OWO-samenwerking	
5.1	Gemeente Opsterland stemt in met het Startdocument en is positief over hoe het document tot stand is gekomen.	Geen.
5.2	Gemeente Opsterland onderstreept het noodzakelijke belang van samenwerking, omdat het werken aan een betrouwbare energievoorziening en bijbehorende infrastructuur complex en gemeente-overschrijdend is.	Geen.
6.	Gemeente Schiermonnikoog	
6.1	Gemeente Schiermonnikoog noemt als aandachtspunt de doelstelling van de gemeente om als eerste eiland aardgasvrij te worden en dat dit het nodige vraagt van het energiesysteem – terwijl een verzwaring van de elektriciteitskabel naar het eiland ongewenst is.	De speciale positie van de Waddeneilanden is als aandachtspunt in het Startdocument opgenomen op bladzijde 8 onder het kopje 'Aandacht voor de speciale positie van de Waddeneilanden'.
6.2	Gemeente Schiermonnikoog noemt als aandachtspunt dat het een intentieverklaring heeft getekend met de drie andere Waddeneilanden, de Provincie Fryslân en netbeheerder om met elkaar een toekomstbestendig elektriciteitsnet te ontwikkelen.	Opgenomen in het Startdocument, op bladzijde 8 onder het kopje 'Aandacht voor de speciale positie van de Waddeneilanden'.
6.3	Gemeente Schiermonnikoog verzoekt om bij prioritering voor het Friese energiesysteem niet alleen de hoeveelheid aansluitingen mee te wegen, maar ook de impact op de betreffende gemeenschappen.	Wij onderschrijven dit belang en zullen tijdens het integraal programmeren onderzoeken op welke wijze het maatschappelijke effect van energie-infrastructuur kan worden meegewogen.
7.	Gemeente Smallingerland	
7.1	Gemeente Smallingerland stemt in met het Startdocument.	Geen.
7.2	Gemeente Smallingerland noemt samenwerking noodzakelijk, gezien het complexe en gemeentegrens-overschrijdende aard van de opgave.	Geen.
8.	Gemeente Terschelling	
8.1	Gemeente Terschelling waardeert de structurele opzet en het gezamenlijk optrekken.	Geen.
8.2	Gemeente Terschelling noemt als aandachtspunt dat het de taak heeft om het Klimaatakkoord uit te voeren, maar beperkte mogelijkheden heeft voor eigen opwek en afhankelijk is van de beperkte capaciteit van de wadkabel.	De speciale positie van de Waddeneilanden is als aandachtspunt in het Startdocument opgenomen op bladzijde 8 onder het kopje 'Aandacht voor de speciale positie van de Waddeneilanden'.
8.3	Gemeente Terschelling noemt als aandachtspunt dat het een intentieverklaring heeft getekend met	Opgenomen in het Startdocument, op bladzijde 8

Nr.	Inhoud reactie	Doorwerking startdocument
	de drie andere Waddeneilanden, de Provincie Fryslân en netbeheerder om met elkaar een toekomstbestendig elektriciteitsnet te ontwikkelen.	onder het kopje 'Aandacht voor de speciale positie van de Waddeneilanden'.
9.	Gemeente Vlieland	
9.1	Gemeente Vlieland noemt de bijzondere positie van de Waddeneilanden en Vlieland in het bijzonder. Een aantal hieraan gerelateerde aandachtspunten komen in het Startdocument onvoldoende terug.	De speciale positie van de Waddeneilanden is als aandachtspunt in het Startdocument opgenomen op bladzijde 8 onder het kopje 'Aandacht voor de speciale positie van de Waddeneilanden'.
9.2	Gemeente Vlieland noemt als aandachtspunt de speciale positie van de Waddeneilanden (ligging/schaalgrootte). Vlieland heeft beperkte mogelijkheden voor energie opwek, gezien de beperkte ruimte en wet- en regelgeving. Vlieland is in de energievoorziening afhankelijk van het vaste land.	De speciale positie van de Waddeneilanden is als aandachtspunt in het Startdocument opgenomen op bladzijde 8 onder het kopje 'Aandacht voor de speciale positie van de Waddeneilanden'.
9.3	Gemeente Vlieland verzoekt om ruimte om gezamenlijk met de sterke gemeenschap op het eiland te experimenteren, vanwege de bijzondere positie van het eiland. De gemeente vraagt hierbij om aandacht voor het Friese Energieprogramma, waarin experimenteerruimte voor de Waddeneilanden is opgenomen.	Opgenomen in het Startdocument, op bladzijde 8 onder het kopje 'Aandacht voor de speciale positie van de Waddeneilanden'.
9.4	Gemeente Vlieland noemt het belang om samen op te trekken in de energietransitie.	Geen.
10.	Gemeente Weststellingwerf, afgestemd met de OWO-samenwerking.	
10.1	Gemeente Weststellingwerf stemt in met het Startdocument.	Geen.
10.2	Gemeente Weststellingwerf noemt samenwerking noodzakelijk, gezien het complexe en gemeentegrens-overschrijdende aard van de opgave.	Geen.
11.	Friese Energie Alliantie (FEA)	
11.1	De FEA is enthousiast over de bedoeling van het Startdocument en juicht de integrale programmering toe.	Geen.
11.2	De FEA onderstreept het belang om verschillende maatschappelijke ontwikkelingen en belangen goed in beeld te brengen en af te wegen tijdens het proces.	Geen.
11.3	De FEA verzoekt om Figuur 1 in het Startdocument aan te vullen met Natuur en landschap als sector en het linker tekstblokje aan te vullen met de FEA.	Natuur en landschap worden als waarden in het proces van integraal programmeren geïntegreerd. Dit wordt in Figuur 1 tot uiting gebracht. De aangepaste versie is nu nog niet gereed, maar deze

Nr.	Inhoud reactie	Doorwerking startdocument
		zal worden verwerkt in het Startdocument voordat deze naar GS wordt opgestuurd.
11.4	De FEA verzoekt niet steeds nieuwe doelen te stellen, maar te sturen op monitorinformatie.	Nieuwe doelen worden inderdaad gesteld naar aanleiding van (niet) behaalde resultaten.
11.5	De FEA biedt aan mee te denken in het opstellen van de Energievisie en vervolgproducten als het PMIEK en doet graag mee aan de Taskforce Energieinfrastructuur.	Geen. De FEA maakt deel uit van de FET.
11.6	De FEA stelt voor om in de participatieprocessen gebruik te maken van de handreiking van Mienskipenergie.	Het participatieproces wordt in FET-verband vormgegeven, het belang om daarbij voort te bouwen op bestaande ideeën wordt onderschreven.
11.7	De FEA wenst een rol in het communicatie- en participatieplan.	De FEA krijgt als onderdeel van de FET een rol in de vormgeving en uitvoering van het communicatie- en participatieplan.

3. Bijlagen: de toegestuurde brieven.

Gedeputeerde Staten van Fryslân
Postbus 20120
8900HM LEEUWARDEN

Onderwerp	Bijlage(n)	Ons kenmerk	Telefoon	Datum	Verzonden
Startdocument integraal programmeren energie	-	9-5-2023/LvT	(0519) 555 555	9 mei 2023	17 MEI 2023

Geachte heer, mevrouw,

Met interesse hebben wij kennisgenomen van het Concept-Startdocument Integraal Programmeren energie-infrastructuur Fryslân. Hieronder gaan wij daar nader op in. Wij waarderen de structurele opzet en het gezamenlijk optrekken. Dat laatste zijn wij in Friesland gewend en is ook goed. Wel willen wij daar enkele kanttekeningen bij maken en dat zijn de volgende.

Friese Waddeneilanden

Op 23 februari jl. hebben de vier Friese Waddeneilandgemeenten een intentieverklaring met netbeheerder Liander en de provincie Friesland ondertekend. Het doel van deze intentieverklaring is om met elkaar een toekomstbestendig energienet te ontwikkelen en realiseren tegen de laagst maatschappelijke kosten. Hiervoor is een langdurige samenwerking nodig en dat is vastgelegd in de genoemde intentieverklaring.

Ameland Koploper energietransitie

Zoals u wellicht weet, heeft onze gemeenteraad in het voorjaar van 2019 besloten om koploper te willen zijn in de energietransitie. Kortgezegd willen wij de landelijke doelen uit het Klimaatakkoord in 2035 behaald hebben. Dit betekent dat we sneller willen en moeten gaan in de processen en uitvoering in de energietransitie.

De hierboven aangehaalde afspraken brengen wij graag onder uw aandacht omdat wij niet vertraagd willen worden in het bereiken van onze ambitie. Wij vertrouwen erop dat de verschillende hier bovengenoemde afspraken elkaar niet in de weg gaan zitten en verwachten eerder dat ze elkaar kunnen versterken. Juist de kansen van versnelling zouden we met elkaar moeten omarmen en benutten! Wij bieden ons eiland dan ook graag aan als pilotgebied zoals beschreven in de RES 1.0.

Wij wensen u veel succes met het proces en uitvoering van het integraal programmeren van de energie-infrastructuur in Friesland.

Met vriendelijke groet,
het college

Leo Pieter Stoel
Burgemeester

Iwan Valk
Secretaris-directeur

Jelmeraweg 1
9162 EA
Ballum-Ameland
Tel. 0519-555555
Fax 0519-555599

Postadres:
Postbus 22
9160 AA
Hollum-Ameland

info@ameland.nl
www.ameland.nl

Gedeputeerde Staten van de Provincie Fryslân
Postbus 20120
8900 HM Leeuwarden

Provincie Fryslân

22 MEI 2023

Uw brief van:
Uw kenmerk:

Ons adres: Postbus 22
9104 ZG Damwâld
Ons telefoonnr: (0519) 29 88 88
Ons whatsapp nr: (06) 120 830 46
Ons e-mailadres: info@dantumadiel.frl
Ons kenmerk: 2023-110608

Website: www.dantumadiel.frl

Behandeld door:
Bijlage(n):

Datum: 16 mei 2023

Datum verzending: **17 MEI 2023**

Onderwerp: Reactie gemeente Dantumadiel op het Startdocument Integraal Programmeren

Geacht college,

In het startdocument Integraal Programmeren energie- infrastructuur wordt beschreven hoe er wordt toegewerkt naar een energiesysteem van de toekomst in Fryslân. Voorafgaande aan de vaststelling van het startdocument krijgen gemeenten de gelegenheid een reactie mee te geven. Met deze brief geven wij te kennen dat wij instemmen met het concept startdocument Integraal Programmeren regionale energie-infrastructuur Fryslân.

Hoe wordt ons college en de gemeenteraad hierin meegenomen?

De energietransitie en de complexiteit rondom het elektriciteitsnetwerk raken veel beleidsthema's binnen de gemeente. Of bedrijventerrein kunnen worden gerealiseerd, nieuwbouw woningen kunnen worden gebouwd, de verduurzaming van de gebouwde omgeving of elektrisch openbaarvervoer mogelijk is, is voor een groot deel afhankelijk van de beschikbaarheid van elektriciteit. Het is dan ook van belang dat het college en raad kennis hebben van de huidige ontwikkelingen en de gevolgen daarvan. College en raadsleden moeten dan ook geïnformeerd en betrokken worden bij de ontwikkelingen en voortgang van de energievisie en de Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (PMIEK). Wij verzoeken u een plan van aanpak ter besluitvorming aan ons voor te leggen over hoe college en raadsleden hierin worden meegenomen.

Wij pakken binnen de energietransitie onze eigen rol en verantwoordelijkheden.

Het Bestuurlijk Overleg Friese Energie Tafel (BOFET) heeft een adviserende rol waarin Dantumadiel een bijdrage levert. Daarnaast vinden wij het van belang om richting onze bedrijven en inwoners onze verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om het elektriciteitsnetwerk.

Met vriendelijke groet,
Burgemeester en wethouders van Dantumadiel,

R.G. Dijksterhuis
Secretaris

N.L. Agricola
Burgemeester

ons kenmerk:
Z.23.399710

datum:
23-05-2023

Onderwerp:

Integraal Programmeren energie- infrastructuur

Geachte college van Gedeputeerde Staten van Fryslân,

Met deze brief willen wij graag onze instemming uitspreken met het concept startdocument "Integraal Programmeren regionale energie-infrastructuur Fryslân". Deze belangrijke stap in de energietransitie is tot stand gekomen door de samenwerking van de Friese gemeenten, Provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân verenigd in de Friese Energie Tafel (FET).

Deze gezamenlijke inspanning zorgt voor de bundeling van kennis en de versterking van de uitvoeringskracht, met als doel een toekomstig energiesysteem in Fryslân zonder gebruik van fossiele brandstof te realiseren. Om een dergelijke systeem te realiseren, is een goed functionerende energie-infrastructuur nodig, niet alleen voor elektriciteit, maar ook voor duurzame gasen zoals waterstof en groen gas, en voor warmte.

Het startdocument "Integraal Programmeren regionale energie-infrastructuur Fryslân" biedt een helder kader en een gedegen aanpak voor de ontwikkeling van een integraal energiesysteem in Fryslân. Dit document is zorgvuldig voorbereid door de organisatie van de Friese Energietafel en is reeds besproken tijdens het Bestuurlijk Overleg Friese Energietafel op 30 maart jl. Het overleg heeft ingestemd met het voorleggen van het Startdocument ter besluitvorming aan Gedeputeerde Staten van Fryslân. Voordat dit besluit wordt genomen, wordt aan de colleges, het bestuur van het Wetterskip Fryslân de gelegenheid geboden om een reactie te geven op het stuk.

Wij willen via deze brief onze steun uitspreken voor het concept. "Integraal Programmeren regionale energie-infrastructuur Fryslân". Wij zijn ons als gemeente terdege bewust van de complexiteit en de impact van de energietransitie en het elektriciteitsnetwerk op diverse beleidsthema's. Het is belangrijk dat zowel het college als de gemeenteraad op de hoogte zijn van de huidige ontwikkelingen en de gevolgen daarvan. Daarom is het essentieel dat zij worden geïnformeerd en betrokken bij de verdere ontwikkelingen van de energievisie en de PMIEK.

Door gezamenlijk te werken aan een duurzame en toekomstbestendige energie-infrastructuur in Fryslân, kunnen we een belangrijke bijdrage leveren aan het behalen van onze klimaatdoelstellingen en het waarborgen van een leefbare omgeving van onze inwoners.

Bel gerust als u vragen heeft

Heeft u nog vragen, dan kunt u contact opnemen met [redacted] via [redacted]@heerenveen.nl. Wilt u in uw contact met de gemeente het zaaknummer vermelden?

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders van Heerenveen.

De gemeentesecretaris,

De burgemeester,

Signed By: Jeroen van Leeuwestijn <j.vanleeuwestijn@heerenveen.nl>
23/05/2023 16:59:44 CEST
ID: f685a47f-aadc-4814-b285-d30855ca5f97
Auth: Scribble

Jeroen van Leeuwestijn

Signed By: Tj. van der Zwan <t.vanderzwan@heerenveen.nl>
23/05/2023 20:44:28 CEST
ID: f685a47f-aadc-4814-b285-d30855ca5f97
Auth: Scribble

Tjeerd van der Zwan

Provincie Fryslân

22 MEI 2023

Gedeputeerde Staten van de Provincie Fryslân
Postbus 20120
8900 HM Leeuwarden

Uw brief van:

Uw kenmerk:

Ons adres:

Postbus 1
9100 AA Dokkum

Ons telefoonnr:

(0519) 29 88 88

Ons whatsapp nr:

(06) 120 830 46

Ons e-mailadres:

info@noardeast-fryslan.nl

Ons kenmerk:

2023-110606

Website:

www.noardeast-fryslan.nl

Behandeld door:

Bijlage(n):

Datum:

16 mei 2023

Datum verzending:

16 MEI 2023

Onderwerp: Reactie gemeente Noardeast-Fryslân op het
Startdocument Integraal Programmeren

Geacht college,

In het startdocument Integraal Programmeren energie- infrastructuur wordt beschreven hoe er wordt toegewerkt naar een energiesysteem van de toekomst in Fryslân. Voorafgaande aan de vaststelling van het startdocument krijgen gemeenten de gelegenheid een reactie mee te geven. Met deze brief geven wij te kennen dat wij instemmen met het concept startdocument Integraal Programmeren regionale energie-infrastructuur Fryslân.

Hoe wordt ons college en de gemeenteraad hierin meegenomen?

De energietransitie en de complexiteit rondom het elektriciteitsnetwerk raken veel beleidsthema's binnen de gemeente. Of bedrijventerrein kunnen worden gerealiseerd, nieuwbouw woningen kunnen worden gebouwd, de verduurzaming van de gebouwde omgeving of elektrisch openbaarvervoer mogelijk is, is voor een groot deel afhankelijk van de beschikbaarheid van elektriciteit. Het is dan ook van belang dat het college en raad kennis hebben van de huidige ontwikkelingen en de gevolgen daarvan. College en raadsleden moeten dan ook geïnformeerd en betrokken worden bij de ontwikkelingen en voortgang van de energievisie en de Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (PMIEK). Wij verzoeken u een plan van aanpak ter besluitvorming aan ons voor te leggen over hoe college en raadsleden hierin worden meegenomen.

Wij pakken binnen de energietransitie onze eigen rol en verantwoordelijkheden.

Het Bestuurlijk Overleg Friese Energietafel heeft een adviserende rol waarin Noardeast-Fryslân een bijdrage levert. Daarnaast vinden wij het van belang om richting onze bedrijven en inwoners onze verantwoordelijkheid te nemen als het gaat om het elektriciteitsnetwerk.

Hoogachtend,

Namens het college van burgemeester en wethouders van Noardeast-Fryslân,

H.J.C.M. Verhulst MBA
Secretaris

mr. J.G. Kramer
Burgemeester

Gedeputeerde Staten Provinsje Fryslân
Postbus 20120
8900 HM LEEUWARDEN

Uw kenmerk:	Uw brief van:	Ons kenmerk	Behandeld door:	Telefoon	Bijlagen:
		0086148613		(0512) 386 222	

Onderwerp:

Reactie gemeente Opsterland op startdocument integraal programmeren energiesysteem

Beetsterzwaag, 16 mei 2023

Verzonden op: 17 mei 2023

Geacht college,

Met deze brief geven wij te kennen dat wij instemmen met het concept startdocument Integraal programmeren regionale energie-infrastructuur Fryslân. Dit document is opgesteld in de provinciale samenwerking Friese Energietafel (FET) en besproken in het Bestuurlijk Overleg FET van 30 maart jl.. Met het startdocument wordt invulling gegeven aan landelijke afspraken. De vaststelling is een verantwoordelijkheid van Gedeputeerde Staten van de verschillende provincies. Binnenkort wordt het startdocument ter vaststelling aan u voorgelegd.

Wij onderkennen dat het werken aan een betrouwbare energievoorziening en het bijbehorende energiesysteem heel complex en gemeentegrens overschrijdend is. Samenwerking is noodzaak. Wij zijn positief over de wijze waarop het startdocument in de provinciale samenwerking FET tot stand is gekomen. De belangen van de deelnemende partijen zijn en worden daarbij afgewogen. Wij hebben vertrouwen in de uitwerking die ook door de FET zal worden opgepakt.

Wij hebben deze reactie afgestemd in onze OWO-samenwerking.

Hoogachtend,
burgemeester en wethouders,
de gemeentesecretaris,

Mevr. S. van 't Hooge

de burgemeester.

Dhr. A.M.H. Roolvink

gemeente
SCHIERMONNIKOOG

Gedeputeerde Staten van Fryslân
Postbus 20120
8900HM LEEUWARDEN

Uw brief van:
Uw kenmerk:
Ons kenmerk:
Burgerservicenummer:

Bijlage(n): -

Onderwerp: Startdocument Integraal
Programmeren

Schiermonnikoog, 16 mei 2023

Verzonden: **23 MEI 2023**

Geachte heer/mevrouw,

Met interesse hebben wij kennisgenomen van het Concept-Startdocument Integraal Programmeren energie-infrastructuur Fryslân. Hieronder gaan wij daar nader op in. Wij waarderen de structurele opzet en het gezamenlijk optrekken in het vormgeving van een duurzaam en toekomstbestendig energiesysteem. Dat laatste zijn wij in Friesland gewend en zijn wij ook erg tevreden mee. Wel willen wij daar enkele kanttekeningen bij maken en dat zijn de volgende.

Schiermonnikoog aardgasvrij

De gemeente Schiermonnikoog heeft als doel om als eerste eiland aardgasvrij te worden. Deze opgave vraagt wel het nodige van het energiesysteem. De gemeente Schiermonnikoog bevindt zich in een bijzondere positie vanwege de hoge natuurwaarden die zich zowel op als rondom het eiland bevinden. De elektrificering van de gebouwde omgeving, de mobiliteit en de industrie veroorzaken een stijgende elektriciteitsvraag die – hoogstwaarschijnlijk – niet met de huidige energie wadkabel(s) geleverd kan worden. Een verzwaring van het net door het UNESCO Werelderfgoedgebied is niet wenselijk vanwege de schadelijke effecten op de natuur en de hoge (maatschappelijke) kosten, als ook de looptijd van een dergelijk project (is niet voor 2031 gereed). Energie-opwek op het eiland is door restricties van het Natura 2000 gebied en de huidige netcongestie moeilijk te realiseren. Desondanks heeft de gemeente Schiermonnikoog zich wel te houden aan het Klimaatakkoord.

Friese Waddeneilanden

Op 23 februari jl. hebben de vier Friese Waddeneilandgemeenten een intentieverklaring met netbeheerder Liander en de provincie Friesland ondertekend. Het doel van deze intentieverklaring is om met elkaar een toekomstbestendig energienet te ontwikkelen en realiseren tegen de laagst maatschappelijke kosten. Hiervoor is een langdurige samenwerking nodig en dat is vastgelegd in de genoemde ondertekende intentieverklaring.

De hierboven aangehaalde overwegingen brengen wij graag onder uw aandacht. Wij zijn van mening dat de gevolgen van het integraal programmeren van de energie-infrastructuur een negatieve impact zouden kunnen hebben op het bereiken van onze ambitie. Wanneer er prioritering plaats gaat vinden voor het Friese energiesysteem, zouden we u mee willen geven niet alleen de hoeveelheid aansluitingen mee te wegen, maar ook de impact op de gemeenschappen.

Wij wensen u veel succes met het proces en uitvoering van het integraal programmeren van de energie-infrastructuur in Friesland.

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders van Schiermonnikoog,

de secretaris,

de burgemeester,

R. Thedinga

I. van Gent

Aan Gedeputeerde Staten Provinsje Fryslân
Postbus 20120
8900 HM LEEUWARDEN

Drachten,
23 mei 2023

Ons kenmerk
2023-027021

Uw kenmerk

Behandeld door

0512 - 581 234

Onderwerp

**reactie gemeente Smallerland op startdocument integraal programmeren
energiesysteem**

Geacht college,

Met deze brief geven wij aan dat we instemmen met het concept startdocument Integraal programmeren regionale energie-infrastructuur Fryslân. Dit document is opgesteld in de provinciale samenwerking Friese Energietafel (FET) en besproken in het Bestuurlijk Overleg FET van 30 maart. Met het startdocument wordt invulling gegeven aan landelijke afspraken. De vaststelling is een verantwoordelijkheid van Gedeputeerde Staten van de verschillende provincies. Binnenkort wordt het startdocument ter vaststelling aan u voorgelegd.

Wij onderkennen dat het werken aan een betrouwbare energievoorziening en het bijbehorende energiesysteem heel complex en gemeentegrens overschrijdend is. Samenwerking is noodzaak.

Wij zijn positief over de wijze waarop het startdocument in de provinciale samenwerking FET tot stand is gekomen. De belangen van de deelnemende partijen zijn en worden daarbij afgewogen. Wij hebben vertrouwen in de uitwerking die ook door de FET zal worden opgepakt.

Met vriendelijke groet,

burgemeester en wethouders,

secretaris

Siebren van der Berg

burgemeester

Jan Rijpstra

Aan het college van Gedeputeerde Staten van Fryslân
Postbus 20120
8900HM LEEUWARDEN

Zaaknummer: MC/Z343681
Datum: 31 mei 2023
Onderwerp: Concept-Startdocument Integraal Programmeren

Geachte heer, mevrouw,

Met interesse hebben wij kennisgenomen van het Concept-Startdocument Integraal Programmeren energie-infrastructuur Fryslân. Wij waarderen de structurele opzet en het gezamenlijk optrekken. Wel willen wij graag vanaf Terschelling een aantal aandachtspunten meegeven.

De Waddeneilanden hebben een speciale positie in de Energietransitie. Voor Terschelling geldt dat het enerzijds beperkte mogelijkheden heeft om (grootschalige) energie-opwek te realiseren door zowel ruimtegebrek als belemmerende wet- en regelgeving (o.a. Natura 2000). Anderzijds betekent dit dat het eiland afhankelijk is van de (beperkte) capaciteit van de wadkabel. Ondanks deze 'spagaat' heeft de gemeente Terschelling wel de taak om het Klimaatakkoord uit te voeren.

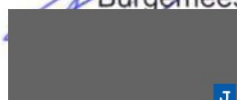
Op 23 februari jl. hebben de vier Friese Waddeneilandgemeenten een intentieverklaring met netbeheerder Liander en de provincie Fryslân ondertekend. Het doel van deze intentieverklaring is om met elkaar een toekomstbestendig energienet te ontwikkelen en realiseren tegen de laagste maatschappelijke kosten. Hiervoor is een langdurige samenwerking nodig en dat is vastgelegd in de genoemde ondertekende intentieverklaring.

De hierboven aangehaalde zaken brengen wij graag onder uw aandacht. Wij wensen u veel succes met het proces en uitvoering van het integraal programmeren van de energie-infrastructuur in Fryslân.

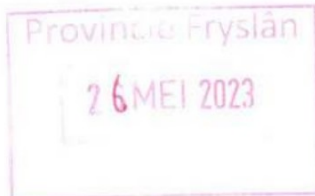
Met vriendelijke groet,
het college

Caroline van de Pol
Burgemeester

Hetty de Jong
Secretaris-directeur

Gedeputeerde Staten van Fryslân
Postbus 20120
8900 HM Leeuwarden

uw brief van
uw kenmerk

ons kenmerk 344995
inlichtingen bij [redacted]

datum

25 MEI 2023

telefoonnummer 06-[redacted]

bijlage(n) 0

e-mail [redacted]@vlieland.nl

Onderwerp

Startdocument integraal programmeren Energie

Geachte heer, mevrouw ,

Met interesse hebben wij kennisgenomen van het Concept-Startdocument Integraal Programmeren energie-infrastructuur Fryslân. Hieronder gaan wij daar nader op in.

Wij waarderen de structurele opzet en het gezamenlijk optrekken en kunnen ons vinden in de voorgenomen aanpak. Wel willen wij aandacht vragen voor de bijzondere positie van de Waddeneilanden en Vlieland in het bijzonder. In het Startdocument komen een aantal aandachtspunten onvoldoende terug die van belang zijn voor Vlieland en de overige Friese Waddeneilanden.

Zoals u weet nemen de Waddeneilanden een speciale positie in vanwege de ligging en de schaalgrootte van de eilanden. Voor Vlieland bijvoorbeeld zijn er beperkte mogelijkheden voor energie opwek. Dat heeft zijn oorzaak in de beperkt beschikbare ruimte en wet- en regelgeving waardoor wij beperkte mogelijkheden hebben om (grootschalige) energie opwek te creëren. Wij zijn als eiland afhankelijk van het vaste land voor onze energievoorziening.

Anderzijds zijn wij een kleine maar sterke gemeenschap en willen we graag de ruimte hebben en houden om met onze bewoners voortvarend aan de slag te gaan met de energietransitie. De bijzondere positie betekent dat er ruimte moet zijn voor experimenteren. Wij willen hierbij dan ook nogmaals aandacht vragen voor de in het Friese Energieprogramma opgenomen experimenteerruimte voor de Waddeneilanden.

Wij gaan vol vertrouwen de samenwerking aan wetende dat er veel te doen is. Samen optrekken is nodig om deze transitie te kunnen uitvoeren.

Met vriendelijke groet,

Burgemeester en wethouders,

A. Idema
secretaris-directeur

M. Schrier
Burgemeester

Provincie Fryslân

- 2 JUN 2023

gemeente

Weststellingwerf

Gedeputeerde Staten van Fryslân
Postbus 20120
8900 HM LEEUWARDEN

Gemeentehuis
Griffioenpark 1, Wolvega
Postadres
Postbus 60, 8470 AB Wolvega
Telefoon
140561
Fax
(0561) 61 36 06
Internet
www.weststellingwerf.nl
E-mail
info@weststellingwerf.nl

Wolvega, 1 juni 2023

Referentienummer: 0098188633
Documentnummer: 0098515058

Behandeld door

Onderwerp: Startdocument Integraal programmeren regionale energieinfrastructuur Fryslân

Geacht College,

Met deze brief laten wij u weten dat wij instemmen met het conceptstartdocument Integraal programmeren regionale energie-infrastructuur Fryslân. Dit document is opgesteld in de provinciale samenwerking Friese Energietafel (FET) en besproken in het Bestuurlijk Overleg FET van 30 maart jl.. Met het startdocument wordt invulling gegeven aan landelijke afspraken. De vaststelling is een verantwoordelijkheid van Gedeputeerde Staten van de verschillende provincies.

Wij onderkennen dat het werken aan een betrouwbare energievoorziening en het bijbehorende energiesysteem complex en gemeentegrens overschrijdend is. Samenwerking is daarom noodzaak. Wij zijn positief over de wijze waarop het startdocument in de provinciale samenwerking FET tot stand is gekomen. De belangen van de deelnemende partijen zijn en worden daarbij integraal afgewogen. Wij hebben vertrouwen in de uitwerking die ook door de FET wordt opgepakt.

Wij hebben deze reactie afgestemd binnen onze OWO-samenwerking. Het conceptstartdocument is ter informatie toegestuurd aan onze gemeenteraad.

Wij vertrouwen er op u hiermee voor nu voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

Burgemeester en Wethouders van Weststellingwerf,

de waarnemend secretaris, de burgemeester,

Zienswijze FEA op Startdocument Integraal programmeren regionale energie-infrastructuur Fryslân.

15 mei 2023

De Friese Energie Alliantie (FEA) is enthousiast over de bedoeling van het startdocument en juicht de integrale programmering toe. Juist het goed op elkaar afstemmen van vraag en aanbod en de ontwikkelingen in de verschillende sectoren zal een optimale benutting van het huidige net en goede keuzes voor de toekomst mogelijk maken.

De FEA wil graag een aantal aanvullende opmerkingen maken die het stuk nog kunnen versterken en stelt ook een paar vragen naar aanleiding van de voorliggende tekst.

In *figuur 1* wordt een plaatje gebruikt uit de landelijke kaders waarin vijf sectoren worden benoemd. De FEA heeft eerder ingebracht dat ook natuur en landschap als belangrijke sector hierin moet worden opgenomen. Dit is wel onderkend, maar vooral tekstueel neergezet, omdat het figuur zelf niet bewerkt zou kunnen worden. Dit lijkt ons niet juist, dit figuur kan ook opnieuw gemaakt worden met de aanpassing. Uit ervaring weten we dat zo'n plaatje in allerlei stukken terug gaat komen en nog jaren mee moet. Wij pleiten er dan ook nadrukkelijk voor om natuur en landschap in dit figuur op te nemen. Ook staat in het linker tekstblokje 'tenminste overheden en netbeheerders', dit is niet passend bij hoe we in Fryslân samenwerken, de FEA zou daarin ook graag benoemd willen worden.

Het werken met een cyclisch tweejarig proces lijkt ons een goede aanpak, waarbij niet steeds nieuwe doelen hoeven te worden gesteld maar gestuurd kan worden op adequate (monitor)informatie.

De FEA wil heel graag betrokken worden bij het meedenken over de energievisie het afwegingskader. Er wordt verwezen naar het proces van NULely, hier was de FEA niet bij betrokken. Het is belangrijk de verschillende maatschappelijke belangen en ontwikkelingen goed in beeld te brengen bij de afwegingen. De FEA kan dit inbrengen. Dit zelfde geldt dan in het vervolg van het proces rond de ontwikkelvarianten en het opstellen van de P-Miek. We missen verderop in het document de stappen die genomen gaan worden voor de Pre P-miek en willen ook hierbij graag tijdig in beeld zijn en betrokken worden. Er is op dit moment geen verbinding tussen de FEA en de Taskforce Energie-infrastructuur Fryslân (TEF), wij pleiten ervoor deze wel te leggen.

Onder paragraaf G over participatie en communicatie wordt gewag gemaakt van een communicatie- en participatieplan. Het ligt voor de hand dat de FEA-organisaties hierin een grote rol spelen richting hun verschillende achterbannen en dat daar afspraken over worden gemaakt. Daarnaast wijzen we op de aanpak die al is uitgewerkt met betrekking tot participatieprocessen in de handreiking 'Mienskiipsenergie', zodat we eenduidigheid krijgen in participatie en niet steeds opnieuw het wiel gaan uitvinden.

Namens de FEA

Ingrid van de Vegte, voorzitter

Friese Energietafel
Via email: FET@leeuwarden.nl

Leeuwarden, 19 september 2023
Verzonden,

Ons kenmerk : 02148185
Afd./Opgave : Klimaat en energie
Behandeld door : [REDACTED] / (058) 292 [REDACTED] of [REDACTED]@fryslan.frl
Uw kenmerk :
Bijlage(n) : 2

Onderwerp : Startdocument Integraal Programmeren Fryslân

Geachte leden van de Friese Energietafel en netbeheerders in Fryslân,

Met deze brief informeren wij u over het vaststellen van het Startdocument Integraal Programmeren Fryslân door de Gedeputeerde Staten.

Startschot

Het wederkerig afstemmen van de ontwikkelingen in de energievraag en de ontwikkelingen in het energieaanbod in Fryslân vereist goede samenwerking tussen alle Friese overheden, de relevante netbeheerders en andere regionale stakeholders. Het Startdocument Integraal Programmeren Fryslân beschrijft hoe wij deze taak gezamenlijk oppakken. Met het vaststellen van dit document is het officiële startschot voor de samenwerking gegeven.

Totstandkoming

Bijgevoegd vinden jullie het Startdocument Integraal Programmeren Fryslân. Alle Friese overheden, netbeheerders en de FEA zijn geraadpleegd voor het opstellen van het Startdocument. Wij danken jullie voor de positieve woorden en de verbeterpunten die wij via de toegezonden reacties hebben mogen ontvangen. In de bijgevoegde reactienota staat beschreven of en hoe responses zijn verwerkt in het Startdocument.

Vervolg

Het programmeren van het energiesysteem is belangrijk, onder andere om belangrijke maatschappelijke functies en de energietransitie te (blijven) faciliteren. Met het integraal programmeren worden producten gemaakt die hier een belangrijke rol in spelen, zoals de Energievisie en het Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat

(PMIEK). Wij kijken daarom uit naar een daadkrachtige en breed gedragen samenwerkingsproces.

Gedeputeerde Staten van Fryslân,

drs. A.A.M. Brok, voorzitter

A. Schepers, MSc, secretaris

Provinciale Staten van de Provincie Fryslân
Postbus 20120
8900 HM LEEUWARDEN

Leeuwarden, 19 september 2023
Verzonden,

Ons kenmerk : 02148183
Afd./Opgave : Klimaat en energie
Behandeld door : [redacted] / (058) 292 [redacted] of [redacted]@fryslan.frl
Uw kenmerk :
Bijlage(n) : 1

Onderwerp : Startdocument Integraal Programmeren Fryslân

Geachte Statenleden,

Met deze brief informeren wij u over het vaststellen van het Startdocument Integraal Programmeren Fryslân door de Gedeputeerde Staten.

Wat is het integraal programmeren van het energiesysteem?

De energievraag groeit, door bijvoorbeeld de bouw van woningen en nieuwe bedrijvigheid. Tegelijkertijd moet het energieaanbod verduurzamen. Het energiesysteem moet worden aangepast om deze ontwikkelingen te faciliteren. Hier moet op worden geanticipeerd; veranderingen in de energievraag moeten worden afgestemd op veranderingen in het energieaanbod en andersom. Dit wordt gedaan aan de hand van het integraal programmeren van het energiesysteem.

In een notendop bestaat het proces uit (i) het verzamelen van de benodigde data, (ii) het opstellen van een Energievisie en een afwegingskader voor energie-infrastructuurprojecten, (iii) het ontwerpen van ontwikkelvarianten voor hoe de energie-infrastructuur uitgebreid en verzaamd kan worden, (iv) het afwegen en kiezen van één van de ontwikkelvarianten en (v) het borgen van de keuzes in beleid en de investeringsplannen van netbeheerders en de uitvoering. In het Startdocument staat het proces uitgebreid beschreven.

Friese Energietafel

Het integraal programmeren wordt vormgegeven binnen het samenwerkingsverband van de Friese Energietafel (FET): een samenwerkingsverband tussen alle Friese overheden, netbeheerders, en de Friese Energie Alliantie (vertegenwoordiging van een ruime selectie regionale belangenorganisaties). Hiermee wordt een integraal en breed gedragen proces

gecreëerd. Alle Friese overheden (de colleges van B&W en het dagelijks bestuur van het Wetterskip), netbeheerders en de FEA zijn geraadpleegd voor het opstellen van het Startdocument.

De inhoud van de producten die aan de hand van het integraal programmeren worden opgeleverd wordt gezamenlijk bepaald. Deze producten zijn de Energievisie, een afwegingskader voor de prioritering van energie-infrastructuurprojecten en het Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat. Te zijner tijd wordt u hierover geïnformeerd.

Startdocument

Met betrekking tot startnotities is het gebruikelijk dat Provinciale Staten kaders meegeeft. Deze route is in dit traject niet gehanteerd. Vandaar dat de term 'Startdocument' wordt gebruikt.

De reden voor deze route hangt samen met het feit dat het integraal programmeren wordt uitgevoerd binnen de Friese Energietafel. Vanwege de evenwichtige rollenverdeling betekent het raadplegen van Provinciale Staten dat daarnaast elke Friese gemeenteraad en het algemeen bestuur van het Wetterskip de gelegenheid zou moeten krijgen om kaders mee te geven voor het proces. Gezien de urgentie van het onderwerp is niet gekozen voor deze complexe en langdurige route.

Provinciale Staten krijgt later in het proces wel een rol, namelijk in het vaststellen van de Provinciale Omgevingsvisie (POVI). De Energievisie wordt namelijk een bouwsteen voor de POVI.

Gedeputeerde Staten van Fryslân,

drs. A.A.M. Brok, voorzitter

A. Schepers, MSc, secretaris

<<[Selecteer bezwaarclausule](#)>>

Toelichting grondslagen

In dit document kunt u secties vinden die onleesbaar zijn gemaakt. Deze informatie is achterwege gelaten op basis van de Wet open overheid (Woo). De letter die hierbij is vermeld correspondeert met de bijbehorende grondslag in onderstaand overzicht.

J Art. 5.1 lid 2 sub e

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen

P Art. 5.1 lid 5

Het belang van de openbaarmaking van deze informatie weegt niet op tegen het belang van de onevenredige benadeling welke, in uitzonderlijke gevallen, wordt toegebracht aan een ander belang dan genoemd in art. 5.1 de leden 1 en 2, bij andere informatie dan milieu-informatie.